

BANKLARDA KOMPLAENS NAZORATNI TAKOMILLASHTIRISH TADQIQI.

*O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistri
Bozorov Javli Tagaevich*

Annotatsiya: Bank tizimi iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda va aholi farovonligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, banklarda komplaens nazoratni takomillashtirish masalasi dolzarb ahamiyatga ega. Ushbu maqolada banklarda komplaens nazoratning mohiyati, uning ahamiyati va takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: banklar, nazorat, zamonaviy texnologiyalar, malaka oshirish, zamonaviy nazorat usullari, risklar.

Komplaens nazorat — bu bank faoliyatini, uning ichki jarayonlarini va tashqi muhitini bir butun sifatida baholash va nazorat qilish jarayonidir. Bu jarayon bankning risklarni aniqlash, baholash va boshqarish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, komplaens nazorat bankning ichki nazorat tizimini, moliyaviy hisobotlarni va muvofiqlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda banklar global iqtisodiy o'zgarishlar, raqobatning kuchayishi va texnologik taraqqiyot kabi omillar ta'sirida yangi chaqiriqlarga duch kelmoqdalar. Shuning uchun banklarda komplaens nazoratni takomillashtirish zarurati yanada oshmoqda. Bu jarayon nafaqat banklarning ichki jarayonlarini yaxshilash, balki mijozlar ishonchini oshirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Banklarda komplaens nazoratni takomillashtirish uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim. Zamonaviy texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili, nazorat jarayonlarini samarali qilishda yordam beradi. Bu texnologiyalar yordamida banklar katta hajmdagi ma'lumotlarni tez va aniq tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bank xodimlarini nazorat va risklarni boshqarish bo'yicha muntazam ravishda o'qitish zarur. Bu, xodimlarning malakasini oshirish va ularni zamonaviy nazorat usullari bilan tanishtirishga yordam beradi. Ichki nazorat jarayonlarini yanada kuchaytirish va ularni doimiy ravishda takomillashtirish.[5]

Bu jarayonlar bankning ichki operatsiyalarini yanada samarali va xavfsiz amalga oshirishga yordam beradi. Tashqi nazorat organlari bilan samarali hamkorlik o'rnatish va ularning tavsiyalarini inobatga olish. Bu, bankning faoliyatini yanada shaffof va ishonchli qilishga yordam beradi. Bankning risklarni boshqarish strategiyalarini doimiy ravishda yangilab borish. Bu, bankning o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarga moslashishiga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

Shavkat Mirziyoyev tomonidan imzolangan tegishli farmon bilan Markaziy bankning faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari tasdiqlandi. Bu haqda hukumatdagi axborot manbasi tayanib Kun.uz muxbiri xabar beradi. Ma'lum qilinishicha, Markaziy bank faoliyatining strategik maqsadli yo'nalishlari sifatida narxlar barqarorligi, bank tizimi barqarorligi va rivojlanishi, to'lov tizimi barqarorligi va rivojlanishi e'tirof etilgan. Amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida Markaziy bank faoliyatining ustuvor yo'nalishlari etib quyidagilar belgilandi.[3]

Birinchidan, asossiz inflyatsion kutilmalarning oldini olish maqsadida inflyatsion targetlashning prinsip va mexanizmlarini bosqichma-bosqich tatbiq qilish bilan pul-kredit siyosati va uning instrumentlarini tubdan takomillashtirish rejalashtirilmoqda. Ushbu usulga o'rta muddatli istiqbolda to'liq o'tish va pul-kredit sohasida amalga oshirilayotgan siyosat va choralarning shaffofligini oshirish belgilangan. Ikkinchidan, inflyatsiya omillarini chuqur o'rganish va to'lov balansini hisobga yuritish va tahlil qilish tizimini to'liq shakllantirish asosida pul-kredit siyosatini shakllantirish kutilmoqda. Shuningdek, to'lov balansini qabul qilish va amalga oshirish uslublarini takomillashtirish maqsadida statistik, tahliliy va tadqiqot bazasini rivojlantirishga yo'l ochib beriladi. Uchinchidan, bank tizimini tartibga solish va nazorat qilish mexanizmlarini, shu jumladan tijorat banklar faoliyatida yuzaga keladigan muammolarni dastlabki bosqichlarda aniqlash va ularni bartaraf etuvchi choralar ko'rish imkonini beruvchi tijorat banklar tavakkalchiligini boshqarish va baholash tizimini takomillashtirish belgilanmoqda. To'rtinchidan, o'rta va uzoq muddat istiqbollarda iqtisodiyotni barqaror o'sishini ta'minlovchi muhim tarkibiy qism sifatida bank tizimini rivojlantirish, tijorat banklar va tadbirkorlik sub'yektlarining o'zaro to'liq sheriklik munosabatlarini shakllantirishi aytilmoqda. Aholining bank tizimiga ishonchli institutsional sherik sifatida ishonchini mustahkamlash uchun raqobat sharoitlari yaratiladi. Beshinchidan, to'lov tizimini yanada rivojlantirish, shu jumladan real vaqt rejimida tezkorlik bilan hisob raqamlari boshqarish va bank operatsiyalarini o'tkazish imkonini beruvchi masofadan bank xizmatlarini ko'rsatgan holda tijorat banklarning samarali axborot almashinuvi tizimi tashkil etiladi. Oltinchidan, nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy barqarorligini kuchaytirish, shuningdek ularning faoliyati ustidan nazoratni kuchaytirish bo'yicha komplaens chora-tadbirlarni amalga oshirish rejalashtirilmoqda. Yettinchidan, bank xizmatlari iste'molchilari huquqi va qonuniy manfaatlarini himoyasini ta'minlash, aholi va tadbirkorlik sub'yektlariga moliyaviy ochiqlikni va ularning savodxonlik darajasini oshirish ustuvor vazifaga aylanmoqda.[4]

Banklarda komplaens nazorat bir qator jarayonlar va usullar orqali amalga oshiriladi. Ushbu jarayonlar bankning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, risklarni boshqarish va ichki va tashqi nazoratni samarali tashkil etish maqsadida amalga oshiriladi. Bankning moliyaviy hisobotlari, balanslar, daromad va xarajatlar hisobotlari

muntazam ravishda tahlil qilinadi. Bu jarayon bankning moliyaviy holatini aniqlashga yordam beradi. Bankning moliyaviy rejalari va budjetlari tuziladi va ularning bajarilishi nazorat qilinadi. Bu, bankning moliyaviy resurslarini samarali boshqarishga yordam beradi. Bank ichida ichki nazorat tizimi tashkil etiladi. Bu tizim ichki jarayonlarni, operatsiyalarni va xodimlarning faoliyatini nazorat qiladi. Muntazam ravishda ichki auditorlar tomonidan tekshiruvlar o'tkaziladi. Auditorlar bankning ichki nazorat tizimini baholaydi va xatoliklar yoki muammolarni aniqlaydi. Xatoliklar va muammolar aniqlanganda, ularning sabablari tahlil qilinadi va tegishli choralar ko'riladi. Banklar moliya nazorati organlari bilan hamkorlik qiladi. Tashqi nazorat organlari bank faoliyatini nazorat qiladi va regulyator talablariga mosligini ta'minlaydi. Banklar regulyatorlarga muntazam ravishda hisobotlar taqdim etadi. Bu hisobotlar bankning moliyaviy holati, risklari va ichki nazorat tizimi haqida ma'lumot beradi. Banklar o'z faoliyatida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan risklarni aniqlaydi va baholaydi. Bu jarayon risklarni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi. Risklar doimiy ravishda monitoring qilinadi. Banklar risklarni kamaytirish uchun zarur choralarini ko'radi.[2]

Banklar risklarni boshqarish uchun strategiyalar ishlab chiqadi va ularni amalga oshiradi. Bu strategiyalar moliyaviy, operatsion va bozor risklarini o'z ichiga oladi. Banklar katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish uchun zamonaviy texnologiyalarni, masalan, sun'iy intellekt va big data tahlilini qo'llaydi. Bu, nazorat jarayonlarini samarali qilishga yordam beradi. Nazorat jarayonlarini avtomatlashtirish orqali inson xatolarini kamaytirish va jarayonlarni tezlashtirish mumkin. Bank xodimlari uchun muntazam ravishda o'qitish va malaka oshirish dasturlari tashkil etiladi. Bu, xodimlarning nazorat va risklarni boshqarish bo'yicha bilimlarini oshirishga yordam beradi. Banklar tajribali mutaxassislarini jalb qilib, ichki nazorat va risklarni boshqarish jarayonlarini takomillashtiradi. Banklarda komplaens nazorat bir qator jarayonlar va usullar orqali amalga oshiriladi. Moliyaviy nazorat, ichki va tashqi nazorat, risklarni boshqarish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va kadrlarni tayyorlash banklarning barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonlar bankning ishonchliligini oshirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.[1]

Xulosa: Banklarda komplaens nazoratni takomillashtirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va moliyaviy tizimning ishonchliligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, kadrlarni tayyorlash va ichki nazorat tizimini mustahkamlash orqali banklar o'z faoliyatlarini yanada samarali va xavfsiz amalga oshirishlari mumkin. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiyotning barqaror o'sishiga hissa qo'shadi. Banklar uchun komplaens nazoratni takomillashtirish nafaqat ularning o'z manfaatlari, balki butun iqtisodiyotning barqarorligi uchun ham zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Chumakova E.V., Korneev D.G., Gasparian M.S. (2023). Assessment of the bank's operational risk criticality level based on neural network technologies. Прикладная информатика, 18(2):103-115. doi: 10.37791/2687-0649-2023-18-2-103-115
2. John, R., Anderson. (2023). Risks of Banking Transformation in Digitalization. Smart Innovation, Systems and Technologies, doi: 10.1007/978-981-19-7411-3_38
3. Mamadiyarov Z.T. (2021) Risk Management in the Remote Provision of Banking Services in the Conditions of Digital Transformation of Banks. ICFNDS 2021: The 5th International Conference on Future Networks & Distributed Systems December 2021, pp 311–317 <https://doi.org/10.1145/3508072.3508119>
4. Mamadiyarov, Z., & Karimov, K. (2024). TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKI VA UNI BOSHQARISH USULLARI. Страховой рынок Узбекистана, 1(6), 57–60. извлечено от <https://insurance.tsue.uz/index.php/journal/article/view/105>
5. Milena, Jakšić., Violeta, Todorović., Jelena, Matić. (2022). The Influence of Digital Currency on the Banking Sector in Europe. Economic Themes, doi: 10.2478/ethemes-2022-0026
6. R.G.Nafikov. (2022). Digitalization of the banking system: risks and opportunities for managing financial assets. Управленческие науки, doi: 10.26794/2304-022x-2022-12-3-39-52